

Hospodářské následky míru.

Dr. Vladimír Dědek.

Proslulý finančník anglický, autor klasické knihy o měně indické*) a posléze finanční odborník při britské delegaci mírové a zástupce ministra financí (kancléře pokladu) v Nejvyšší Radě John Maynard Keynes, vydal u Macmillana v Londýně počátkem letošního roku knihu *The Economic Consequences of the Peace* (Hospodářské následky míru). Kniha jest již dnes přeložena do čelných jazyků evropských a vzbudila po celém světě veliký rozruch.

Příčiny toho jsou na snadě: spisovatel, očitý svědek mírové konference a rady čtyř, odhaluje tu po prvé širšímu čtenářstvu cíp hustého závoje, který dosud ukrýval vnitřní život tohoto areopagu, zachycuje živými barvami několik scén z tohoto ovzduší a přibližuje tak nepřístupné velikány, řídívší po dlouhou dobu suverénně osudy Evropy, našemu kritickému zraku. Kniha Keynesova jest nejen neocenitelným pokladem poučení pro studium mírových smluv, zvláště smlouvy Versaillské, nýbrž i pomníkem jejich tvůrců. Její líčení neúspěchu a konečné prohry presidenta Wilsona nepostrádá momentů přímo tragických. Nadto je však kniha ta prvním, grandiosně rozvrženým obrazem poválečné Evropy v celé její bídě a zoufalství. Břítost a jasnost úsudku a schopnost viděti věci v souvislosti světové a ve vývoji staletém, vlastnosti, jež spisovatel osvědčil již v předchozích svých spisech, jsou v této poslední jeho knize prodechnuty nekonečně vřelou sympatií a láskyplnou humanitou. Těmto citům dřímajícím dosud v srdcích zoufalých a válkou otupených, věnuje též spisovatel svoji knihu.

*

Vzhledem k neobyčejné důležitosti předmětu a vynikajícím vlastnostem této knihy podávám referát pokud možno vyčerpávající, místy doslovný překlad, jinde pouhou parafrasi textu. Poslední dvě kapitoly o Evropě po smlouvách mírových zůstávají do ročníku příštího. Abych získal místa, předpokládám znalost nejdůležitějších ustanovení smlouvy Versaillské a St. Germainské, zvláště hospodářských a finančních.

Předmětem spisovatelovým není zkoumati spravedlnost mírových smluv (mluví hlavně o smlouvě Versaillské), nýbrž jejich moudrost (str. 60). Úsudek, k němuž dospívá, jest téměř naprosto odmítavý. Spisovatel, jenž, jak známo, zklamán odešel z konference

*) *Indian Currency and Finance.*

mírové předčasně,*) na několika místech pronáší zdrcující svůj soud slovy, jež ve své trpkosti zdají se až příkrá (na příkl. str. 134 a jinde).

Leč sledujme vývoje spisovatelovy od počátku.

Německý národ zaslepený pýchou, vyvrátil základy, na nichž evropské lidstvo půl století hospodářsky žilo a budovalo. Avšak mír, jaký vítězná dohoda Německu uložila, zůstane-li v platnosti, zničí tyto základy nadobro. V Anglii a v Americe, válkou přímo nedotčených, se necítí zdaleka tak jasně jako na horké a krví zbrocené půdě kontinentální Evropy, že nadchází nový věk a že celá civilisace je v nebezpečí. Francie, Německo, Itálie i Rusko atd., ač spolu válčily, svázány jsou mezi sebou neviditelnými páskami duchovými a hospodářskými. Záhubný smysl míru Pařížského jest v tom, že využijí-li vítězná Francie a Itálie svého okamžitého vítězství ke zničení Německa, způsobují si záhubu sobě samým. »Paříž byla nočním přízrakem a každý tam byl nemocen. Nad frivoli scénou visela předtucha hrozící katastrofy; tváří v tvář velikým událostem stál člověk nepatrný a malicherný...« (Str. 4.) A události, jichž záhubného směru Anglie dosud nevidí, letí, kam neznámý Osud je žene, bez ohledu na to, co státníci a diplomaté v Paříži shromáždění mluví a rozhodují (kap. I., úvodní, str. 1—6).

Kapitola II., nadepsaná »Evropa před válkou« (str. 7—23), zasazuje do hospodářských dějin evropské pevniny rok 1870 jako důležitý mezník. Do tohoto roku specialisovaly se sice rozličné její části každá na jinou výrobu, avšak v celku svém byla Evropa soběstačná. A její obyvatelstvo bylo přiměřeno tomuto stavu věci.

Po roce 1870 situace se mění a hospodářský stav Evropy v následujících padesáti letech opouští tradiční koleje a stává se nestálým. Obyvatelstva rychle přibývá, roste však též možnost obživy vývojem průmyslu a zintenzivněním zemědělství. A když se kolem roku 1900 začíná uplatňovati zákon o klesajícím výtěžku půdy, otvírají se bohaté zdroje tropické Afriky (oil-seeds) a jiných zámořských zemí. Vzrůst evropské populace dodával jednak stále nové síly, jež odcházely orat panenskou půdu dalekých zemí, jednak stále více dělnictva, s jehož pomocí Evropa opatrovala svým vystěhovalcům průmyslové výrobky a kapitál, aby mohli udržeti své nové domovy za mořem, a budovala dráhy a lodi, jež by jí z dalekých krajů přivážely potraviny a suroviny. — »V tomto hospodářském eldoradu, v této hospodářské utopii, jak by to byli starší národohospodáři nazvali, byla většina z nás vychována. Šťastný tento věk neznal hluboké melancholie, jež byla v srdcích zakladatelů národohospodářské vědy. Dábel Malthusem objevený byl, jak se zdálo; nyní na věky spoután řetězy. Většina obyvatelstva sice pracovala těžce a jeho životní míra byla nízká, ale při tom všem bylo s osudem svým právem spokojeno. Mimo to postup

*) Již dne 7. června 1919, když viděl, že »nebylo naděje na podstatnou změnu načrtnutých již podmínek mírových«.

do středních a vyšších společenských tříd byl pro člověka ctižádostivého a schopného poměrně velmi snadným. A již střední vrstvy žily v blahobytu a pohodlí, o kterém se v předešlých stoletích nezdálo ani monarchům. Rovněž svoboda pohybu byla téměř absolutní. Nesa bohatství své s sebou ve formě raženého drahokovu mohl člověk sjezdit všecky země a nemusil znáti ani starati se o jazyk, náboženství, ani způsob života národa, jehož zemí putoval. Nejmenší překážku, která by se postavila do cesty, považoval za příkoří a křivdu. V tomto ráji byla úloha hada souzena militarismu a jeho výbojným snům.

Obraz předválečné Evropy načrtává spisovatel ve čtyřech od-
dílech této kapitoly:

I. O b y v a t e l s t v o.

R. 1870 mělo Německo kolem 40 mil. obyvatel. Roku 1892 již 50 mil. a dne 30. června 1914 kolem 68 mil. V letech bezprostředně před válkou přibývalo průměrně 850.000 lidí ročně. Tento vzrůst byl umožněn přeměnou Německa ze státu zemědělského ve stát průmyslový. Předválečné Německo bylo ohromným strojem, který musil pracovati plnou parou, aby uživil své vzrůstající obyvatelstvo.

Obyvatelstvo Rakousko-Uherska vzrostlo ze 40 mil. r. 1890 aspoň na 50 mil. v době vypuknutí války. Roční přírůstek obyvatelstva byl 500.000 lidí, z čehož polovina se stěhovala ven. Nutnost industrialisace zde byla též, jenže menší než v Německu. Německo a Rakousko-Uhersko měly před válkou dohromady obyvatelstvo četnější nejen než Spojené Státy, nýbrž i než celá Severní Amerika. A v tomto množství lidí žijících hustě na souvislém území byla vojenská síla ústředních mocností. Ale právě toto množství — neboť válka ho podstatně nezmenšila — nebude-li míti co jíst, zůstane nebezpečím pro mír Evropy sotva menším než válka sama.

Obyvatelstvo říše ruské množilo se ještě rychleji než německé. Ze 100 mil. r. 1890 stouplo do počátku války na 150 mil. Předválečný přírůstek obyvatelstva činil průměrně 2 mil. lidí ročně! Veliké události historické jsou často plodem pomalu a nepozorovaně uzrávajících staletých změn a přesunů v počtu obyvatelstva a j.

Snad tento neobyčejný vzrůst ruského národa je pravou příčinou ruské revoluce, nikoli Lenin nebo car Mikuláš.

II. O r g a n i s a c e.

Hustě usazené a rychle se množící obyvatelstvo evropské neznalo téměř překážek politických hranic a tarifů. Téměř tři sta milionů lidí žilo ve třech ohromných císařstvích: Rusku, Německu a Rak.-Uhersku. Vzájemný poměr měn spočívajících na tomtéž základu: zlatě, byl ustálen a usnadňoval nejživější hospodářské styky. Stře-

dem tohoto hospodářského systému bylo Německo, jehož průmyslový vzrůst nejlépe znázorňuje jeho těžba uhelná, zvýšivší se ze 30 mil. tun r. 1871 na 190 mil. tun r. 1913.

»Kolem Německa jako ústřední opory seřadil se zbytek evropského hospodářského systému a na blahobytu a podnikavosti Německa hlavně závisel blahobyt a mír evropského kontinentu« (str. 14). Německo bylo nejlepším zákazníkem Ruska, Norska, Nizozemska, Belgie, Švýcarska, Italie a Rakousko-Uherska; bylo největším dodavatelem Ruska, Norska, Švédska, Dánska, Nizozemska, Švýcarska, Italie, Rakousko-Uherska, Rumunska a Bulharska! »Německo nejen živilo obchod těchto zemí, nýbrž poskytlo mnohým z nich i kapitálu potřebného k jejich rozvoji. Německý kapitál před válkou investovaný v cizině činil asi 1.250 milionů liber sterlinků, z toho bezmála půl miliardy bylo investováno v Rusku, Rakousko-Uhersku, Bulharsku, Rumunsku a Turecku. Německo nedávalo pouze kapitál, nýbrž i svou organizaci. Evropa na východ od Rýna přešla pod vliv národního hospodářství německého.

III. Psychologie společnosti.

Evropa byla sociálně a hospodářsky tak organizována, že se umožnila co největší akumulace kapitálu. Míra životní sice všeobecně stoupala, ale přece největší část rychle rostoucích důchodů plynula do rukou poměrně nečetné třídy, která jich zásadně nepotřebovala. Nový typ boháčů, jak jej vytvořilo XIX. století, byl vychován k šetrnosti. A tak právě nerovnost důchodů umožnila toto ohromné hromadění kapitálu, neznámé věkům předchozím. V tom bylo též ospravedlnění kapitalistického systému. Kdyby boháči byli utráceli své bohatství v osobních požitcích, dávno by lidstvo bylo tento systém svrhlo jako nesnesitelný. Ale oni spořili a shromažďovali jako včely. Nečinili tak ovšem vědomě k dobru všelidskému, nýbrž sledovali tím jen své užší cíle.

Nehledě k těmto nižším pohnutkám bylo hromadění kapitálu požehnáním pro lidstvo, neboť jen s nesmírným kapitálem bylo lze postavit železniční sítě obepínající svět a uskutečnit ostatní podniky, jež obohacují a povznášejí život moderního člověka a jež zanechává XIX. století potomnímu lidstvu jako pomníky slavnější než pyramidy egyptské. Kdyby nebyla tento vývoj přerвала válka, snad bylo by se nahromadilo kapitálu tolik, že by byl jednou nastal den, kdy by byli potomci naši mohli složit ruce do klína a užívat ovoce naší práce. Nebylo by již vysilující práce, podvýživy a jiných útrap a celé lidstvo bylo by mohlo pěstovat své ušlechtlejší schopnosti v poměrné bezstarostnosti. Ale psychologický podklad tohoto nesmírného hromadění kapitálu byl vratký: bylo to trpké odříkání mnohých, kteří nic neměli a pracovali pro jiné, a snadné odříkání nemnohých, kterým odměnou za to bylo vědomí moci a naděje v budoucnost.

Válka ukázala všem možnost a cestu k požitkům a mnohým ukázala marnost odříkání. Dělné vrstvy chtějí nyní žít lépe a kapitalisté užívají nyní svého bohatství, nedůvěřující budoucnosti, plnějšími doušky a tak urychlují hodinu konfiskace.

IV. Vztahy mezi Starým a Novým světem.

Zvyk Evropy hromadit kapitál byl před válkou nutnou podmínkou nejdůležitějšího z vnějších faktorů, které udržovaly její rovnováhu.

Přebytečné kapitály byly většinou vyváženy z Evropy a investovány v koloniích, zvláště v Americe. Evropě plynul tak ročně zpět z Nového světa bohatý tribut plodin a surovin, úroků ve zlatě. A Evropa část tohoto tributu opět reinvestovala. Avšak Nový svět, zvláště Spojené Státy, již dávno před válkou vymanily se z područí vůči staré Evropě. Jejich obyvatelstvo také rychle rostlo a i u nich uplatňoval se zákon o klesajícím výtěžku půdy. R. 1914 spotřebovaly na př. Spojené Státy téměř všecku pšenici, která se urodila, doma. Cena její stoupala, Evropa musila kupovati mnohem dražší i ostatní potraviny a suroviny Nového světa, které až dosud z části dostávala zdarma, jako plod svých investic.

Evropa na prahu světové války měla tedy v sobě tři faktory nestálosti:

nestálost přečetného obyvatelstva, jehož obživa závisela na složité a umělé organizaci,

psychologickou nestálost dělnické i kapitalistické třídy

a nestálost nároku Evropy na potraviny z Nového světa, ba přímo její závislost na nich.

Válka otrásla tímto systémem tou měrou, že ohrozila samý život Evropy. Většina obyvatelstva kontinentální Evropy byla po válce nemocná a umírala hlady; lidí bylo příliš mnoho; organizace byla rozvrácena i doprava přerušena.

»Bylo úkolem mírové konference, aby splnila smlouvy a učinila zadost spravedlnosti; ale nemenším úkolem jejím bylo znovu probudit život a zahojiti rány.« Následující kapitoly zkoumají, jak mír skutečně sjednaný tyto úkoly splnil.

Kapitola III je věnována konferenci samé (The Conference, str. 24—50).

»Clemenceau byl zdaleka nejvýznačnějším členem rady čtyř a měl na své kolegy vliv přímo vůdčí. On jediný měl nejen myšlenku, nýbrž promyslel ji do posledních důsledků. Jeho stáří, jeho sláva, jeho vtip i jeho zjev dodávaly mu objektivitu a určité kontury v prostředí plném zmatku. Nebylo možno jej přezírat ani nenávidět, nýbrž pouze zaujati jiný názor na povahu civilisovaného člověka anebo oddati se alespoň jiné naději.

Clemenceauův zjev a způsob jsou všeobecně známy. V radě čtyř nosil žaket z výborné, silné, jemné látky, temné barvy a na ruku šedé švédské rukavice, jichž nikdy nesnímal, jeho boty byly

ze silné černé kůže, výborné jakosti, ale venkovského rázu a spjaté vpředu někdy úhlednou přezkou místo tkanic. Jeho místo v domě prezidentově, kde se pravidelně konaly schůze rady čtyř (na rozdíl od soukromých a důvěrných schůzek v malém pokojíku dole), bylo na křesle potaženém zlatohlavem uprostřed polokruhu naproti krbu se sign. Orlandem po levici, prezidentem u krbu a premiérem*) naproti, na druhé straně krbu po své pravici. Nenosal s sebou papírů a neměl osobního tajemníka, ačkoli několik francouzských ministrů a úředníků z oboru, který byl právě předmětem jednání, bývalo okolo něho. Jeho chůze, jeho ruka i jeho hlas nepostrádaly síly, avšak přes to, zvláště po atentátu na něm spáchaném, měl vzezření velice starého muže, jenž šetří svou silou pro důležité okamžiky. Málokdy mluvil, ponechávaje zahajovací přednes věci francouzských svým ministrům nebo úředníkům. Často zavíral oči a zabořil se do svého křesla s tváří nepohnutou jakoby z pergamenu, sepjav před sebou ruce v šedých rukavicích. Krátká věta, úsečná nebo cynická, většinou stačila, otázka, příkré desauování ministrů, jichž tváře prozrazovaly zmatek, výraz neústupnosti zesílený několika slovy v angličtině řízně vyslovované.***) Avšak řeč ani vášeň nescházely, jakmile jich bylo zapotřebí, a náhlý výbuch slov, jež často následoval záchvat silného prsního kašle, působil spíše svou silou a překvapením než přesvědčením.

Nezřídkka Lloyd George domluviv svou anglickou řeč, přešel, zatím co se řeč překládala do franštiny, přes koberec ležící před krbem k prezidentovi, aby v důvěrném rozhovoru svoje stanovisko posílil nějakým důvodem ad hominem, anebo aby zkoumal půdu pro kompromis, a to bývalo leckdy znamením k všeobecnému pozdvižení a zmatku. Prezidentovi rádcové nahrnuli se kolem něho a hned také přebíhali britští experti, aby zvěděli výsledek nebo aby se přesvědčili, že vše je v pořádku, a za okamžik bývali tam i Francouzi trochu podezříví, že se o něčem jedná za jejich zády, až celá komnata bývala na nohou a hlučela všeobecným rozhovorem v obou jazycích. Můj poslední a nejživější dojem je z takovéto scény — prezident a premier jako střed dmoucího se shluku a zmatek hlasů, šum dychtivých kompromisů a protikompromisů, nesmyslný hluk vášně o něco, co ve skutečnosti nebylo ani otázkou, zatím co veliké problémy, jež se měly řešiti, byly zapomenuty a nepovšimnuty, a Clemenceau, mlčenlivý a mimo vřavu — neboť věc netýkala se bezpečnosti Francie — trůnil ve svých šedých rukavicích na křesle ze zlatohlavu, chladný v duši a prázdný naděje, velmi starý a unavený, ale přehlížející scénu cynickým a téměř laškovným zrakem; a když nakonec zase nastalo ticho a všichni se vrátili na svá místa, shledali, že zatím zmizel.

Pro něho byla Francie vším a jeho politika byla bismarckovská.

*) Lloydem Georgem (pozn. překl.).

**) On jediný mezi nimi dovedl hovořiti a rozuměl oběma jazykům. Orlando ovládal pouze franštinu a premier i prezident pouze angličtinu; a má historický význam, že Orlando a prezident Wilson neměli přímé cesty k dorozumění.

Nevěřil, že nastává v Evropě nová doba a že nebude již válek. Věřil, že spor Francie a Německa nikdy nepřestane a že v budoucnosti přijde nové měření sil mezi těmito odvěkými nepřáteli. Chtěl proto tento okamžik co nejvíce oddáliti a zeslabiti nezpustošené Německo tak, aby jeho milovaná Francie byla i v novém boji vítězná. Chtěl diktovati Německu mír karthaginský. Čtrnáct bodů presidenta Wilsona nemělo pro něho smyslu ani závaznosti. Odtud jeho požadavek stále nových »garancií«. A mírové smlouvy jsou skutečně prodechnuty tímto duchem odplaty a msty a mnohá věta o spravedlnosti a šťastnějším přístí lidstva jest jen pláštíkem, který má krutost smlouvy zakrýti před mravními pochybnostmi presidenta Wilsona.

»Jakým kejklářstvím,« ptá se spisovatel (str. 33), se stalo, »že tato politika nahradila čtrnáct bodů, a jak k tomu došlo, že president ji přijal? Odpověď na tuto otázku je těžká a závisí na složkách povahy a psychologie a na neznatelném vlivu prostředí, jež je obtížno objeviti a ještě obtížnější popsati. Avšak, jestliže vůbec jednání jednotlivce má nějaký význam, pak shroucení se presidenta bylo jednou z rozhodujících mravních událostí historie; a já musím se pokusiti vysvětliti ji. Jaké místo zaujímal president v srdcích a nadějích celého světa, když se k nám plavil na Jiřím Washingtonu! What a great man came to Europe in those early days of our victory! Jaký to veliký muž přicházel do Evropy v oněch ranných dnech naší svobody!

Fochovy armády rozdrtily nepřítele, krvavá válka dozuřila a celé lidstvo, přítel i nepřítel, naslouchalo slovům presidenta jako prorocství, jež mělo uspořádati svět na základech zcela nových. Když president Wilson opouštěl Washington, byla jeho prestiž a mravní vliv po celém světě bez příkladu v dějinách. Jeho smělá a současně mírná slova zněla evropským národům silněji a tepleji v srdci než hlasy jejich vlastních politiků. Nepřátelští národové důvěřovali mu, že splní smlouvu, kterou s nimi uzavřel; a spojenečtí národové neviděli v něm pouze vítěze, nýbrž téměř proroka. Nádavkem k tomuto morálnímu vlivu byla též skutečná moc v jeho rukách. Americké armády byly na výši svého počtu, kázně i výzbroje. Evropa byla v naprosté závislosti na dovozu potravin ze Spojených států.

A přece příčiny porážky presidenta Wilsona jsou prosté a lidské. President nebyl hrdinou ani prorokem; nebyl ani filosofem, nýbrž mužem vznešených zásad s mnohými slabostmi svých blízkých a bez oné mistrné duševní výzbroje, již bylo třeba, aby se mohl měřiti se lstivými a nebezpečnými čaroději, které nesmírný náraz sil a osobností vynesl na vrchol jako triumfující mistry v rychlé hře dávání a braní a postavil je v řadě tváří tvář proti sobě jako soky ve hře, v níž president neměl naprosto žádné zkušenosti.

První dojem při pohledu na Wilsona zblízka vzal některé, byť ne všechny iluze o něm. Jeho hlava a rysy byly jemné a na-

prosto takové, jako jsme viděli na jeho fotografiích, a svalstvo jeho krku i způsob, jakým nesl hlavu, byly pozoruhodné. Ale, jako Odysseus, vypadal president moudřeji, když usedl; a jeho rukám, ač úhledným a dosti silným, scházela citlivost a jemnost. První pohled na presidenta prozradil, že byl nejen čímkoli jiným než v první řadě učencem nebo vědcem, nýbrž že neměl mnoho ani oné kultury slov, která vyznačuje Clemenceaua a Balfoura jako výborně kultivované muže své třídy a generace. Ale, což je ještě vážnější, on neměl vnímavosti pro své okolí nejen ve vnějším smyslu, nýbrž nevnímal svého okolí vůbec. Jakou naději na úspěch mohl mít takový muž proti okamžité, neomylné a téměř mediální citlivosti Lloyda George ke každému z jeho okolí? Kdo viděl britského ministerského předsedu, jak pozoruje společnost, v níž se nalézal, svými šesti nebo sedmi smysly, jichž obyčejní lidé vůbec nemají, jak posuzuje povahu, pohnutky a podvědomé impulsy, jak uhaduje, co kdo myslí, ba co kdo řekne, a jak s telepatickým instinktem nalézá důvod nebo námitku nejlépe vyhovující ješitnosti, slabosti nebo sobeckosti jeho bezprostředního posluchače, — ten poznal, že ubohý president v této společnosti musel hrát slepou bábu. Nikdy muž vstupující do konferenčního sálu nebyl jistější a předurčenější obětí dokonalého mistrovství premíera. Starý svět měl jistě dobrou školu ve zlu; srdce starého světa bylo z kamene a bylo by otupilo nejostřejší meč nejstatečnějšího rytíře. Avšak tento slepý a hluchý Don Quichote vstupoval do doupěte, kde rychlý a lesklý meč byl v rukou jeho nepřítele.

Avšak nebyl-li president králem-filosofem, co tedy byl? Konec konců byl mužem, který ztrávil valnou část života na universitě. ... Ale jeho způsob myšlení i temperament byly vysloveně theologické, nikoli intelektuální, s celou silou a slabostí tohoto způsobu myšlení, cítění a vyjadřování (str. 38) ... »Na počátku pařížské konference se všeobecně myslilo, že president s pomocí četného sboru rádců vymyslí obsáhlý plán nejen pro svaz národů, nýbrž i pro vtělení čtrnácti bodů ve skutečnou smlouvu mírovou. Ale president vpravdě nevymyslíl ničeho; když došlo na praxi, byly jeho myšlenky mlhavé a kusé. Neměl plánu, neměl náčrtku, neměl ani jakékoli tvořivé myšlenky, která by oděla živým masem rozkazy, jež prve hřměly z Bílého domu. ... Nejen že neměl detailních návrhů, nýbrž byl — snad nutně — v mnohých směrech neinformován o poměrech evropských. A nejen že nebyl informován — to byla totiž pravda i o Lloyd Georgeovi, — nýbrž jeho duch byl pomalý a neschopen se přizpůsobiti, ... dovedl pouze zatnouti do něčeho své prsty a neustoupiti, jako to ukázal, když šlo o Rjeku. Neměl jiného způsobu obrany a jeho protivníci potřebovali jen trochu obratnosti, aby nenechali věc dojíti až k tomuto bodu — až pak bylo již pozdě. Laskavostí a zdánlivou smířlivostí byl president vytlačen ze své posice, nechal si ujíti chvíli, kdy mohl zatnouti prsty do věci, dříve než si to uvědomil, bývalo již pozdě. ... Ježto president neměl nic připraveno, jednala rada většinou na

základě návrhů francouzských nebo britských.« (str. 42). »President byl příliš svědomitý. Ač kompromisy byly nyní nutností, zůstával mužem pevných zásad a čtrnáct bodů bylo smlouvou, absolutně pevně závaznou. Nechtěl učiniti nic, co by nebylo čestné; nechtěl učiniti nic, co by odporovalo jeho velikému vyznání víry.

Tak stalo se čtrnáct bodů, aniž se ublížilo jejich liteře, dokumentem pro glosu a výklad a pro celý ten intelektuální aparát sebeklamu, kterým presidentovi předkové, jak myslím, nabyli přesvědčení, že všechno jejich konání, jež považovali za nutné, souhlasí s každou slabikou Pentateuchu. ... Tak začalo tkaní onoho předudiva sofistiky a jesuitského výkladu, které mělo nakonec oditi nepřímností jazyk i obsah celé smlouvy. ... Tak namísto, aby se řeklo, že Německé Rakousko nesmí se sjednotiti s Německem bez dovolení Francie (což by odporovalo zásadě sebeurčení), ustanovuje smlouva jemným slohem: »Německo uznává a bude přísně šetřiti nezávislosti Rakouska ...« atd.

(Dokončení.)

Z vlasti třtinového cukru.

Dr. R. Maršan.

(Dokončení.)

Úzký hospodářský styk se Španělskem zračí se v dobrém spojení námořním, které ještě stále se zlepšuje zaváděním nových linií a zdokonalováním stávajících. Novými, velkými rychloparníky lze doraziti ze Španělska do Havany průměrně za 15 dní; nákladní a starší lodi potřebují k tomu i 3 neděle. Je-li moře příznivé, jest možno snést takovou jízdu dosti dobře, zvláště za vhodného ročního času. Poměrnou jednotvárnost života na lodi lze si zpestřiti četbou, jízda na moři sama skýtá hojnost půvabů, především tomu, kdo nemá k tomu příliš často příležitosti, a jízda jižními moři provázena jest pravidelně překrásnou pohodou, takže oceán jeví se ze své nejprívětivější stránky. Není zde úkolem mým líčiti krásy cesty mořské; připomínám jen, že zvláštností jsou zajímavé létající ryby, objevující se, jakmile blížíme se pásmu tropickému.

*

První dojem Evropana, přicházejícího ze zemí postižených hospodářskými následky světové války, a to dojem co krok znatelný jest, že ocítá se v zemi se spořádanou valutou. Sotva bychom byli okolnost tuto dovedli dříve oceniti tak jako nyní, by vše zvyklí, považovali normální finanční poměry za něco samozřejmého. Asi tak, jako zdravý člověk těžce chápe stav nemocného a sytý nevěří hladovému. A přece jaký to omyl! Prožili jsme řadu let, v nichž ponenáhlu, ale neúprosně bortilo se zdraví našeho života finančního a hospodářského — takovou měrou, že dnes zas nedovedeme si představití stav normální a veškeré chorobné sym-

Hospodářské následky míru.

Dr. Vladimír Dědek.

(Dokončení.)

Čtvrtá kapitola (The Treaty) je věnována mírové smlouvě samé. Spisovatel konstatuje, že čtrnáct bodů bylo opuštěno a že sjednaný mír jest mírem karthaginským, jakým jej chtěl míti Clemenceau, a dokazuje podrobným rozbořem not vyměněných od 5. října 1918 do 5. listopadu 1918 mezi prezidentem Wilsonem a vládou německou, že Němci nevzdali se bezpodmínečně, nýbrž na základě určitých přípovědí (na př. dle americké noty z 8. října mělo se jednati pouze o podrobnostech praktického uskutečnění čtrnácti bodů), měla platiti i zásada přednesená Wilsonem v řeči ke kongresu dne 11. února 1918, že nebude anexí, ani kontribucí ani trestů atd.

Smlouva versailleská má však podle spisovatele přímo za účel systematicky zničiti národní hospodářství německé. Hospodářská ustanovení smlouvy dají se také rozdělit na tři oddíly podle tří sloupů německého národohospodářského systému: I. zámořský obchod ztělesněný v německém obchodním loďstvu, koloniích, zahraničních investicích atd., II. těžba uhlí a železa a průmysl na ní zbudovaný, III. německý systém dopravní a tarifní.

I. Německo vydalo spojencům všechny své lodi s větší nosností než 1600 hrubých tun, polovinu lodí mezi 1600 a 1000 hr. tun a čtvrtinu lodí menších a rybářských. Tím zmizelo německé loďstvo s hladiny mořské a bude trvati dlouhá léta, než si Německo vybuduje loďstvo alespoň pro potřeby vlastní země. Z Hamburku budou nyní vyjížděti jen ty cizí linie, které se spojencům uzdá zavésti.

Německo postoupilo spojencům všecken svůj majetek zámořský, též majetek soukromý (Čl. 120, 122, 257 smlouvy Vers.). A nejen v koloniích, v Rakousku, Bulharsku a Turecku, nýbrž i v Alasku-Lotrinsku. Ba i v neutrálních zemích (čl. 225), takže reparační komise může vyvlastniti na př. i světoznámou Deutsche Überseeische Elektrizitätsgesellschaft v Jižní Americe, atd. »Úhrnný důsledek těchto ustanovení jest, že Německo jest zbaveno (vlastně že spojencům je dána možnost zbaviti Německo) všeho, co mu patří mimo hranice vytčené v mírové smlouvě« (str. 72).

II. Moderní Německo bylo zbudováno na železe a uhlí. Bez uhelných ložisek rurských, saarských a hornoslezských nebývalo by ocelářského, chemického a elektrického průmyslu, který učinil z Německa první průmyslový stát na evropské pevnině. »Třetina německého obyvatelstva žila v městech nad 20.000 obyvatel; toto

průmyslové soustředění by nebylo možné bez uhlí a železa. Neměli se proto Francouzi cíle, když zasáhli německou těžbu uhelnou« (str. 75). Mírová smlouva zasahuje uhelnou těžbu čtyřmi směry:

1. Náhradou za zničení severofrancouzských dolů vydá Německo Francii své doly v kotlině Saarské do neobmezeného vlastnictví (dopadne-li po 15 letech plebiscit pro Německo příznivě, může doly koupiti zpět za cenu splatnou ve zlatě). Saarské území, spisovatel poznamenává, bylo německým déle než 1000 let. Roku 1913 žilo tam mezi 650.000 obyvateli ani ne celé sto Francouzů.

2. O Horním Slezsku, dodávajícím dosud 23% veškeré německé těžby kamenného uhlí, rozhodne plebiscit. Území je sice národně smíšené, ale hospodářsky patří podle spisovatele k Německu. Ztrátou saarských a hornoslezských dolů klesne německá uhelná těžba téměř o třetinu.

3. Z uhlí, jež mu zbude, musí Německo (§ 2, V. dodatku ke kapitole o náhradě) nahrazovati Francii úbytek těžby ze severofrancouzských dolů, způsobený válkou. Prvních 10 let nemá tato náhrada převyšovati 20 mil. tun ročně, v dalších pěti letech 8 milionů tun.

4. Konečně musí Německo i část všeobecné válečné náhrady platiti in natura v uhlí nebo koksu. Tak na př. Francii po deset let 7 mil. tun ročně, Belgii po tutéž dobu 8 mil. tun ročně atd.

Vrcholu německé uhelné těžby předválečné bylo dosaženo roku 1913 číslicí 191,500.000 tun. Z toho se 19 mil. tun spotřebovalo v samých dolech a vyvezlo se (počítaje úhrnný vývoz po srážce dovozu) 33,500.000 tun, takže pro domácí konsum zbylo 139,000.000 tun.

Ty byly spotřebovány takto:

na železnice	18,000.000 tun
na otop domů, drobný průmysl a zemědělství	24,000.000 >
na výrobu plynu, vody a elektřiny	12,500.000 >
na loďstvo	6,500.000 >
na průmysl	78,000.000 >

Dohromady 139,000.000 tun

Ztrátou Alsaska-Lotrinska ubude 3,800.000 tun ročně, ztrátou Saarské oblasti 13,200.000 tun a Horního Slezska 43,800.000 tun, úhrnem 60,800.000 tun ročně. Odečte-li se úbytek spolu s ca 19 mil. tun spotřebovaných v samotných dolech, zbude ca 118 mil. tun ročně. Z toho musí Německo odváděti 20 mil. tun Francii a 25 mil. tun Francii, Belgii, Italii a Lucembursku. Cifru 118 mil. tun ročně považuje spisovatel za nedosažitelnou, ježto síla pracovní ochabla v důsledku války. Snižuje ji na ca 100 mil. tun. Z toho smí si Německo ponechati ca 60 mil. tun. Roční potřebu uhlí v Německu odhaduje spisovatel pro poválečnou dobu na 110 mil., takže by tu byl schodek ca 50 mil. tun ročně. »Tato illusorní ustanovení (mimo jiná) v klausulích mírové smlouvy chovají v sobě zvláštní nebezpečí pro časy příští. Sebe přemrštěnější naděje co

do výše náhrady, jimiž finanční ministři klamali své obecenstvo, upadnou v zapomenutí, jakmile vykonají svůj bezprostřední úkol, totiž odsunou hodinu zdanění a obmezení spotřeby. Avšak klause uhelné nebudou zapomenuty tak snadno — a to proto, poněvadž bude mít pro zájmy Francie a Italie životní význam, aby tyto země nasadily všecko k vymožení svých nároků. Poklesem těžby v důsledku německého ničení ve Francii, poklesem těžby ve Spojeném království i jinde a pro mnohé podružné příčiny, jako je shroucení dopravy a organizace a nemohoucnost nových států, utváří se uhelná posice Evropy přímo zoufale... (str. 86). Spisovatel upozorňuje na to, že budou trpět i státy neutrální, které před válkou kupovaly německé uhlí, neboť Francie a Italie budou mít přednost. Další komplikace způsobena je shroucením peněžního systému středoevropského, na jehož místo nastoupil v mezinárodním styku namnoze obchod směnný. Východisko může, jak spisovatel doufá, býti nalezeno v evropské uhelné komisi zřízené nejvyšší radou v srpnu 1919.

Stejně škodlivé důsledky pro hospodářství Evropy jako celku mají i klause mírové smlouvy jednající o těžbě železa. Vrácením uloupených provincií Francii pozbývá totiž Německo 75 procent železa. Ježto na půdě Alsaska-Lotrinska mělo Německo pouze 25 procent svých vysokých pecí a většinu rud zpracovávalo na svém starém území, a ježto Francie v pochopitelné péči o vlastní průmysl nebude vyvážeti alsaskou rudu do Němec, musí vybudovati vysoké pece vlastní. Než se toto stěhování celého odvětví průmyslu provede, uplynou ovšem léta. Spisovatel vidí v tom marné plýtvání hospodářskými statky v zájmu myšlenek nacionalistických a politických. »Za vlády svobodné tržby a svobodného hospodářského styku neznamenaloby to nic, že železo je na jedné straně hranice politické a práce, uhlí a vysoké pece na druhé straně. Ale takto lidé našli prostředky, jak by se navzájem ochudili, a dávají přednost kolektivní animositě před individuálním štěstím«. Do podobného přemístění politické hranice žaluje spisovatel i v případě Horního Slezska. »Mírová smlouva zasazuje tímto způsobem ránu organizaci a ničením organizace hubí ještě více beztoho již zmenšené hospodářské statky celé pospolitosti. Politické hranice, jež se mají postavit mezi uhlí a železo, na nichž moderní industrialismus stojí jako na základech, neumenší pouze výrobu nutného zboží, nýbrž mohou spotřebovati nesmírné spousty lidské práce k vlečení železa a uhlí přes mnoho zbytečných mil, aby byly ukojeny diktaáty politické smlouvy čili proto, že nastaveny byly překážky přirozené lokalisaci průmyslu« (str. 93).

III. Neméně příkrými slovy odsuzuje spisovatel i ustanovení mírové smlouvy o dopravě a tarifní soustavě německé (čl. 264 a další) a označuje je jako »bodání špendlíkem, vměšování a chikány, jež nejsou ani tak zavržitelné pro jejich skutečné důsledky, jako jsou zahanbující pro spojence ve světle jejich prohlášení« (str. 93). Největší jeho rozhořčení budí článek 269 (díl X., ustanovení hospo-

dařská). Článek ten stanoví: »Prvních šest měsíců po tom, co tato smlouva vstoupí v život, nesmí Německo uložit na dovoz ze spojených a sdružených států cla vyšší než nejpříznivější cla platná pro dovoz do Německa dne 31. července 1914.

Během dalších třiceti měsíců po vypršení oněch prvních šesti měsíců bude toto ustanovení platiti výhradně pro výrobky a plodiny, jež jsou zahrnuty v oddíle A první kategorie německého celního tarifu z 25. prosince 1902, požívaly shora zmíněného dne (31. července 1914) sazeb sjednaných smlouvami se spojenými a sdruženými mocnostmi, a rovněž pro všeliká vína a rostlinné oleje, umělé hedvábí a pranou nebo čištěnou vlnu, bez ohledu na to, zda před 31. červencem 1914 byly předmětem zvláštních smluv či nic.«

»To jest směšné a záškové ustanovení, jímž se Německu znemožňuje, aby učinilo potřebné kroky k uchování svých obmezených prostředků k nákupu nutných potravin a zaplacení náhrady. Způsob, jakým je dnes v Německu rozděleno bohatství, a finanční lehkomyšlnost jednotlivců, následek to nejistoty, způsobují, že Německo je ohroženo záplavou luxusního a pololuxusního zboží z ciziny, jehož po léta zcela postrádalo a jež takto vyčerpá neb aspoň zmenší jeho malou zásobu cizích valut. Tato ustanovení podlamují právo německé vlády zajistiti v kritické chvíli šetrnost v spotřebě takového zboží nebo zvýšiti daně a cla. Jaký to příklad nesmyslné lačnosti samu sebe podrážející, zavádějí se zde, když se Německu bylo vzalo všecko likvidní bohatství a když se od něho žádají nemožné platy v budoucnosti, zvláštní a podrobné ustanovení, že musí stejně ochotně jako v dobách blahobytu dovoliti dovoz šampaňského vína a hedvábí!« (Str. 95.) Krutost článku 365. o dopravě na německých drahách může býti podle náhledu spisovatele zmírněna liberálním výkladem Zvláště slov »similar conditions of transport«. Ztráta 5000 lokomotiv a 150.000 vagonů, které muselo Německo vydati podle §. 7. podmínek smlouvy o příměří, činí tento článek i další v oddílu III. versailleské smlouvy ještě tíživějším.

Smlouva versailleská používá též uznané zásady mezinárodního práva, že řeky zjednávací přístup k moři více než jednomu státu, mají býti mezinárodně spravovány, k tomu, aby říční systém německý odňala kontrole Německa. Tak na příklad v labské komisi má Německo čtyři hlasy z desíti, v oderské tři z devíti a v rýnské čtyři z devatenácti, takže lokální doprava mezi Hamburkem, Magdeburkem, Štětínem, Drážďany atd. bude podléhati cizí jurisdikci. Také tato ustanovení (čl. 332.—364.) činí ztrátu 20% říční tonáže podle přílohy III. ke kapitole o náhradě ještě tíživější. Spisovatel končí tuto kapitolu slovy:

»Tak jsou hospodářská ustanovení smlouvy vyčerpávající a málo bylo opominuto, co by Německo mohlo ochudit nebo překážet jeho budoucímu vývoji.« (Str. 102.)

Kapitola V. O náhradě. Podle adresy presidenta Wilsona ke kongresu ze dne 8. ledna 1918 (čtrnácti bodů), jak její návrhy byly spojenci s modifikacemi přijaty a presidentem Wilsonem oznámeny Německu notou z 5. listopadu 1918, mělo Německo »nahraditi všechny škody způsobené pokojnému (civilnímu) obyvatelstvu spojeneckých států neb jeho majetku německým útokem na souši, na moři nebo ze vzduchu«.

Podle toho mělo Spojené království (Anglie) nárok na náhradu

a) škody způsobené životu neb majetku pokojného obyvatelstva činy nepřátelského státu, počítaje v to škody způsobené vzdušnými útoky, bombardováním s moře, ponorkovou válkou a minami;

b) za zlé nakládání s internovanými civilisty.

Nároky francouzské zahrnovaly vedle obou těchto bodů ještě tyto:

c) škody způsobené na majetku neb osobách pokojného obyvatelstva ve válečném území a válkou ve vzduchu za nepřátelskými liniemi;

d) náhradu za potraviny, suroviny, dobytek, stroje, zařízení domů, stavební dříví a pod., uloupené nepřátelskými státy nebo jejich příslušníky na území jimi obsazeném;

e) vrácení pokut a rekvizic vybraných nepřátelskými státy neb jejich úřady od francouzských obcí neb příslušníků;

f) náhradu francouzským příslušníkům, kteří byli deportováni nebo odsouzeni k nucené práci. — K tomu bylo by lze připočísti další nárok, poněkud již pochybný, totiž

g) útraty pomocné komise za nutné potraviny a šatstvo pro francouzské obyvatelstvo v okupovaném území.

Podobné nároky měla Belgie, Srbsko atd., při čemž bylo požadavkem jak logiky tak spravedlnosti, aby se z aktiv všech poražených států utvořila společná podstata, z níž by se všechny nároky uspokojovaly poměrně. (Str. 109.)

Spisovatel se nyní táže, jak veliké tyto nároky dohromady byly. Uznává, že musí pracovati s pouhými dohady, chce je však opřít o statistická data, pokud jsou po ruce.

Hned z počátku konstatuje, že úhrn hmotné škody, způsobené v obsazených územích, byl odhadnut nesmírně vysoko. Nezamhuřuje sice oči před hrozným zpusťšením, zvláště severní Francie, kde na míle a míle daleko a široko nezbylo jediného domu způsobilého k obývání, ani jediného pole způsobilého k zorání, ale upozorňuje, že u Belgie jedná se vlastně o poměrně velice nepatrný cíp území, na němž po prvním přívalu německém r. 1914 válka se ustálila na leta (str. 115.), a že »ztráty Srbska, ač s lidského hlediska bylo jeho utrpení ze všech největší, nelze pro opozdilý vývoj hospodářský v penězích odhadnouti ciferně velmi vysoko.« (Str. 122.)

Na základě statistických dat z války i z dob před válkou (na př. *Annuaire Statistique de la France*), i spisů a článků odborných (René Pupin *La Richesse de la France devant la Gu-*

erre, 1916, H. Charriant et R. Hacault *La Liquidation financière de la Guerre 1916*, staf D. Stampa *The Wealth and Income of the Chief Powers* v červencovém čísle *Journal of the Royal Statistic Society* 1919, *Revue Bleue* atd.), odhaduje spisovatel úhrnné nároky na válečnou náhradu takto:

Belgie	590 mil. liber st.
Francie	800 „ „ „
Velká Britanie	570 „ „ „
Ostatní spojenci	250 „ „ „
Dohromady	2120 mil. liber st.

»Nemusím« — praví spisovatel — »upozorňovati čtenáře, že je v těchto číslicích hodně dohadů, a zvláště číslice francouzská bude pravděpodobně předmětem kritiky. Avšak cítím jakousi důvěru, že všeobecný úhrn, na rozdíl od přesných číslic, není beznadějně omylným; a to může se vyjádřiti tak, že nárok proti Německu, podle výkladu úmluv ujednaných spojeneckými státy před příměřím, jistě nebude nižší než 1.600 mil. liber a ani vyšší než 3000 mil.

To jest celkový úhrn náhradních nároků, který jsme měli předložiti nepříteli. Z důvodů, jež vystoupí plněji do popředí později, věřím, že by bylo bývalo moudrým a spravedlivým činem požádati při jednání mírovém Německo, aby se zavázalo nahraditi konečnou sumu dvou miliard liber st. bez dalšího zkoumání podrobností. To by bývalo přineslo okamžité a určité rozřešení a byl by to požadavek, který mohlo Německo, kdyby se mu byly popřály určité úlevy, přece jen splniti. Tato suma byla by se pak rozdělila mezi spojence podle velikosti potřeb a na základě všeobecné spravedlnosti. Ale otázka tato nebyla rozřešena správně.« (Str. 124.)

Vítězní spojenci neměli v okamžiku sjednaného příměří jasnou představu o úplnosti německé slabosti a vyčerpanosti vojenské. Beznadějnou situaci Německa poznávali teprve za mírového jednání. Krok za krokem s tímto poznáním pak své nároky zvyšovali.

Finanční ministři jednotlivých spojeneckých států byli k tomu doháněni tlakem veřejného mínění, jehož tak obratně a dle mínění spisovatelova tak nemravně (str. 135) využil Lloyd George k posílení své posice prosincovými volbami do parlamentu r. 1918. Doháněla je k tomu i obtížná, ba přímo zoufalá finanční a sociální situace jejich vlastních zemí (str. 137), ač nemohli si tajiti, že činí nároky nemožné, jichž Německo nikdy nebude moci splniti. Avšak domnívali se, že se této neupřímnosti musí držet již v zájmu klidu doma i v zájmu své posice na mírové konferenci.

»Tak bylo vědecké zkoumání platební způsobilosti Německa již od samého počátku vyloučeno. Očekávání, jež bylo nutno vzbuditi z důvodů politických, byla tak vzdálena pravdy, že menší zkrucování číslic nebylo nic platno a bylo třeba fakta vůbec ignorovati. Nepravdivost byla toho nutným důsledkem. Na podkladě tolika falše stalo se vůbec nemožným vybudovati nějakou uskutečnitelnou konstruktivní finanční politiku.« (Str. 137.)

Tak se stalo, že Dubois, předseda rozpočtového výboru sněmovny francouzské, ocenil nároky Francie na 2.600 mil. liber (65 miliard franků) »jako minimum nepočítaje v to válečné daně, ztráty na moři a drahách a veřejných budovách«. A Loucheur, ministr průmyslového znovuzřízení, prohlásil před senátem, že útraty znovuzřízení zpustošených krajů činití budou 3 000 mil. liber (75 miliard franků). Oba tyto odhady jsou z počátku r. 1919. V září téhož roku stanovil francouzský finanční ministr Klotz celkové nároky Francie za škody na majetku na 5.360 mil. liber (134 miliard franků), tedy číslicí šesteronásobnou, než připouští odhad spisovatelův (800 mil. liber). Tímto směrem hnala Francii »drtivá« politika Clemenceauova (str. 138) a finanční potřeby Klotzovy. V ostatních státech nebylo jinak*). »Nemohu zde,« praví spisovatel (str. 139), »líciti nekonečné kontroverze a intriky mezi spojenci samými, jež na konec po několika měsících vyvrcholily v kapitole O náhradě v její konečné formě, tak jak byla předložena Německu. Bylo v historii asi málo jednání tak zkroucených, tak ubohých, tak naprosto neuspokojujících obě strany. Pochybuji, zdali vůbec někdo, kdo měl veliký podíl na této debatě, může nyní pohlížeti na ni bez pocitu hanby.« (Str. 139.)

Spisovatel probírá nyní jednotlivá ustanovení VIII. části smlouvy versailleské (o válečné náhradě) a zvláště vytýká obojakou stylisaci úvodního článku (čl. 231) této části, jehož znění »... Německo přijímá zodpovědnost svoji...« možno vykládati buď ve smyslu presidenta Wilsona, že Německo uznává svou mravní zodpovědnost, nebo ve smyslu na př. Clemenceauově a Klotzově, že totiž Německo uznává za škody válečné svou zodpovědnost finanční. Prvnímu stanovisku hovoří následující článek 232, kdežto čl. 233 slovy »a vůbec veškerou škodu uvedenou v dodatku I« otvírá dokořán dveře prakticky neobmezeným nárokům náhradním. Nebudeme se pouštět do podrobného rozboru ostatních ustanovení a zvláště všech sedmi dodatků k této části mírové smlouvy. Konstatujeme zde pouze, že vedle přemrštěných a přímo nemožných požadavků vytýká spisovatel jako základní chybu všech těchto ustanovení tyto dvě stránky, dosavadním historickým smlouvám mírovým zcela cizí: 1. mírová smlouva versailleská neurčuje úhrn německých závazků pevnou sumou a 2. nenechává Německu prakticky volbu statků a hodnot, jimiž válečná náhrada má býti splacena. K okolnosti ad. 2. navrátíme se později. Okolnost první, totiž nestanovení určité ciferní výše, způsobila nejistota spojenců o skutečné platební způsobilosti Německa na jedné straně a na druhé straně pak obava, že by výše požadované náhrady, jak by ji bývalo třeba

*) Na př. belgická vláda vyměnila šest miliard německých marek kolujících v rukou státních příslušníků belgických při sjednání příměří v kursu 1 marka = 1.20 fr. Tehdy stála marka ještě lépe. Zatím však v rukou jejích v kursu hluboko poklesla, což hnalo vládu k dalšímu zvyšování náhradních nároků, když spojenci odmítli uznati povinnost Německa k vykoupení těchto marek jako samostatnou přednostní položku.

stanoviti, aby uspokojila očekávání a naděje doma vzbuzené, a vedoucími státníky dohodových zemí z politických důvodů živené, nesnesla vážné kritiky (str. 146). »Jest veliký rozdíl,« praví spisovatel, »stanoví-li se určitá suma sebe větší, kterou Německo je s to, aby zaplatilo a přece aby si něco málo podrželo pro sebe, nebo stanoví-li se suma taková, že daleko převyšuje jeho platební způsobilost, a která pak musí býti redukována podle uvážení cizozemské komise jednající s úmyslem vymoci maximum, které se toho kterého roku vymoci dá.« (Spisovatel mluví tu zvláště o náhradách dle čl. 234 a 235 a o redukční a modifikační pravomoci reparační komise dle čl. 235.) První způsob nechává Německu ještě jakousi pobídku k podnikavosti, energii a naději. Způsob druhý však sdírá s něho kůži za živa, rok co rok, do nekonečna, a ať se tato operace provádí sebe obratněji a skrytěji, ať sebe větší pozor se dává, aby pacient při ní nezemřel, jest to přece jen politika, kterou by, kdyby opravdu měla býti zamýšlena a záměrně prováděna, rozsudek lidstva brzy odsoudil jako jeden z nejtvrdsších činů krutého vítěze v dějinách civilisace« (str. 155).

Spisovatel snaží se pak vůči těmto požadavkům zjistiti skutečnou platební způsobilost Německa. Rozeznává trojí možnou formu platů:

I. statky ihned převoditelné (zlato, lodi a cizozemské cenné papíry),

II. hodnotu jmění v postoupeném území neb vydaného podle podmínek příměří,

III. roční platy rozpočtené na léta, dílem v hotovosti a dílem v surovinách, na př. uhlí, potaši a barvivech.

Spisovatel přirozeně souhlasí, aby čl. 238 vyňal efektivní vrácení věcí uloupených, na př. ruského zlata, belgických děl uměleckých a t. d.

Ad I. Německá říšská banka měla podle svého úředního výkazu dne 30. listopadu 1918 zlata za 115,417.000 liber st. Spisovatel odhaduje celou zásobu německého zlata a stříbra, jež bylo v dispozici německé vlády a na které by tedy spojenci mohli skutečně sáhnouti (nepřihlížeje tudíž k utajeným zásobám soukromým) v okamžiku příměří na 125 mil. liber. Tyto rezervy však dávno nejsou již nedotčeny. Za 50 mil. zlata bylo z toho již v prvních šesti měsících po příměří zapláceno spojencům za dodané potraviny pro hladovící obyvatelstvo německé. Mimo to dostalo Německo od spojenců dispens z podmínek příměří a smělo vyvéztí další část svého zlata, aby jimi zaplatilo závazky říšské banky v neutrálních zemích. V důsledku toho všeho klesla v září 1919 zásoba zlata v zemi na 55 mil. liber. Podle litery smlouvy bylo by sice lze vzíti Německu tento zbytek jeho zlata, avšak spisovatel nevěří, že se k tomu spojenci (reparační komise) odhodlají, ježto by tím zcela podvrátili německý systém měnový a zničili takto nadobro platební způsobilost Německa.

Ani náhrada, kterou Německo zaplatí podle smlouvy svým loďstvem, neznamená položku, jež by měla větší význam. Páčíť ji spisovatel na ca 4 mil. hrubých tun, což při průměrné ceně 30 liber sterl. za tunu činí pouze 120 mil. liber.

Co se tkne cizozemských cenných papírů v Německu se nalézajících, nebyl jejich úřední soupis ze září 1916, podniknutý německou vládou, dosud uveřejněn. Spisovatel proto uvádí přehled odhadů od odhadu Schmollerova (r. 1892 — 500 mil. liber) až k Davidovu (ve *Weltwirtschaftszeitung* z 13. června 1919) pro okamžik vypuknutí války: 1,050 mil. liber (Pistorius i Ballod uvádějí pro rok 1914 souhlasně cifru vyšší, totiž 1,250 mil. liber). Spisovatel však bere za základ okrouhlou číslici 1 miliardu liber. Od této cifry dlužno odečísti nejprve investice ve spojeneckých zemích, jež se svými koloniemi představují značný díl světa (investice ty byly spojenci zabaveny a sekvestrovány), pak investice v Rusku, bývalém Rakousko-Uhersku, Turecku, Rumunsku a Bulharsku, jež jsou dnes a na dlouhou dobu téměř bezcenné. Za třetí prodalo Německo za války, jsouc k tomu přinuceno hospodářskou tísní, své cenné papíry holandské, švýcarské a skandinávské, takže jeho investice v těchto až do konce neutrálních zemích klesly přímo na nulu. Konečně po příměří nastal a trval útěk cizozemských papírů, jež z Německa přes opatření vládní byly podloudicky hromadně vyváženy. „Tváří v tvář všem těmto úvahám bude zázrakem, jestli že zbývá mnoho pro válečnou náhradu“ (str. 165). Spisovatel odhaduje investice zabavené ve spojeneckých zemích na 300 mil. liber, z čehož po uhrazení soukromých dluhů zbude pro náhradu asi 100 mil. Předválečné investice německé v bývalém Rakousko-Uhersku (197·3 mil. liber), v Rusku (245 mil.), v Rumunsku (4 mil.), Turecku (59 mil.), Bulharsku (?) oceňuje spisovatel úhrnem na 500 mil. liber, odprodeje (zvláště papírů severských) pak na 100 — 150 mil. a úhrn papírů podloudně vyvezených po příměří na 100 mil. Celkový úbytek proti době před válkou činil by tedy ca 1.000 mil., takže zbylo by pro náhradu asi jen 250 mil. liber (hlavně v papírech čínských, japonských a jihoamerických). Spisovatel pochybuje, že by se tento zbytek dal prodati za více než 100 mil. liber. Odhaduje tudíž myslitelnou okamžitou náhradu (t. j. kterou do května 1921 může z těchto pramenů sehnati reparační komise) takto:

ve zlatě a stříbře	ca 60 mil. liber
v loďstvu	» 120 » »
v cizozem. papírech	» 100 až 250 mil. l.,
tedy úhrnem	ca 250 až 350 mil. liber

jako maximum.

Ad II. Majetek ležící v územích postoupených.

Soukromý majetek slouží v první řadě k zaplacení soukromých dluhů německých státních příslušníků. Státní majetek německý v Alsasku-Lotrinsku, v území postoupeném Belgii a v zámořských koloniích ztrácí Německo bez náhrady, rovněž i svůj státní maje-

tek v Polsku, pokud původně patřil koruně polské. Zbytek státního majetku německého (na př. ve Šlesvicku, cena Saarských dolů, podmořské kabely a t. d.) sotva činí úhrnem 30 mil. liber. K tomu přistupuje materiál vydaný podle podmínek příměří (zvláště materiál železniční) v ceně ca 50 mil. liber, celkem 80 mil., což s horějšími 250 — 350 mil. (ve zlatě, loďstvu a cizozemských papírech) činí úhrnem 330 — 430 mil. liber sterlinků.

Tato suma však naprosto nemůže sloužiti k náhradě celá. V první řadě musí se z ní hraditi útraty vydržování okupačních vojsk, jež dostoupí jistě výše 200 mil. £. A tak, ježto pro první období (do května 1921) nelze čekati, že by vývoz německý převážil dovoz, naopak že bude nutno hodnotu jakýchkoli platů in natura, které by Německo mohlo podle smlouvy odvésti spojencům ve formě uhlí, barviv, dříví a jiném materiálu, Německu vraceti, aby mu bylo umožněno zaplatiti dovoz nevyhnutelný pro jeho pouhé bytí. (str. 172) — nemůže reparační komise čekati, že obdrží od Německa okamžitě více než 100 mil. — nanejvýše 200 mil. £. A ježto Belgie zajistila si zvláštní smlouvou s Francií, Spojenými státy a Velkou Británií prvních 100 mil. £, jež by Německo mohlo zaplatiti, pro uspokojení svých nároků náhradních, soudí spisovatel, že před měsícem květnem 1921 může snad Belgie dostati svých 100 mil. £, varuje však finanční ministry ostatních států, aby nestavěli finančních plánů na nějaké hypotéze náhrady válečné.

Ad III. Platy prostírající se na řadu let.

Spisovatel vidí jedinou bezpečnou metodu pro střízlivý odhad způsobilosti Německa platiti tribut rozpočtený na dlouhou řadu let v analýsi předválečné německé obchodní bilance. R. 1913 činil dovoz Německa 538 mil. £ a jeho vývoz 505 mil. nepočítaje v to obchod transitní a pohyb zlata. Převažoval tedy tento rok dovoz o 33 mil. £ vývoz. V předcházejících pěti letech byl však vývoz průměrně o 74 mil. £ nižší než dovoz. Z toho můžeme si učiniti představu o výši sum, jež Německu plynuly z jeho cizozemských investic, kolonií, zámořského obchodu a opatřovaly mu před válkou nejen finanční rovnováhu, nýbrž i možnost stále nových investic v cizině. Mírová smlouva vzala Německu jeho obchodní loďstvo a osady a zničila jeho zámořský obchod. Jeho rovnováha je dosažitelná pouze radikálním obmezením spotřeby (str. 175). Jak daleko v budoucnosti zdá se tu ležeti okamžik, kdy přebytek vývozu nad dovozem umožní placení nějaké náhrady!

Spisovatel vypočítává pak hlavní položky vývozní a dovozní pro rok 1913 a dospívá k názoru, že 39·2 % veškerého vývozu německého záleželo ve zboží (železo, cínový plech, stroje, uhlí, koks, brikety, vlněné a bavlněné zboží), v němž před válkou byla mezi Německem a Spojeným královstvím ostrá soutěž (str. 178). Pochybuje proto, že by Anglii nepříteli, který ohrozil její obchodní a námořní majestát, dovolila potřebný dovoz bavlny a vlny. Mimo to ztrátou území v Polsku, Horním Slezsku a Alsasko-Lotrinsku pozbylo Německo třetiny svého uhlí a tří čtvrtin svého železa.

Další větší položka vývozu jest obilí (4·1%), ale jest bohatě vyvážena daleko větší položkou dovozní (12·2%). Vývoz cukru (2·6%) závisí opět na problematické ochotě Anglie, která odebírala před válkou téměř 90% cukru z Německa vyváženého, kupovati jej i po válce na úkor vlastní výroby, na jejíž povzbuzení věnovala za války ohromné sumy.

Naproti tomu 63·6% veškerého německého dovozu tvořily suroviny a potraviny. Nemá-li průmysl a pracovní zdatnost dělnictva vážně trpěti, nesmí Německo dovoz těchto věcí zmenšiti. (Jistá, ač nepravdě podobná úspora získala by se obmezením dovozu tabáku, kávy, ječmene a vajec, str. 179.)

Spisovatel zkoumá pak německý dovoz a vývoz před válkou i s hlediska provenience resp. určení a shledává, že r. 1913 více než polovina veškerého německého vývozu našla odbyť ve státech dohodových. Největšími dodavateli Německa byly r. 1913 Spojené státy (15·9%) a Rusko (13·2%). Z této analýsy, doložené četnými statistickými daty, a za předpokladu, že 1. spojenci nebudou favorisovati Německo při dovozu vlny a bavlny na úkor samých sebe, 2. že se Francie, získavši železná ložiska, pokusí opatřiti si vysoké pece a ovládnouti obchod s ocelí, 3. že Německu nebude umožněno soutěžit v zámořských trzích svým železářským zbožím a stroji se spojenci a 4. že nebudou německému zboží v Anglii přiznány zvláštní výhody — dovozuje spisovatel, že nelze od Německa čekatí nějakého velikého tributu. Okolnost ta zdá se tak významná, že cituji résumé spisovatelovo doslovně: »1. Zboží železářské. Důsledkem ztráty německých dolů zdá se nemožno, že ryzí vývoz vzroste, naopak veliký pokles je pravděpodobný. 2. Stroje. Jakýsi vzrůst jest možný. 3. Uhlí a koks. Hodnota ryzího vývozu německého byla před válkou 22 mil. £; spojenci rozhodli, že toho času možný vývoz jest maximálně 20 mil. tun, jenž snad v budoucnosti (ve skutečnosti nikdy) by mohl vzrůst na 40 mil. tun: ba i vezmeme-li za základ 20 mil. tun, nemáme ve skutečnosti, počítáme-li v předválečných cenách, žádného stoupnutí hodnoty, naopak, jestliže toto kvantum bude vynuceno, musí se nutně dostaviti daleko silnější pokles hodnoty vývozu hotového zboží, jež potřebuje ke své výrobě uhlí. 4. Vlněné zboží. Stoupnutí vývozu je nemožno bez dovozu surové vlny. Spíše je pravděpodobný pokles, uvážíme-li, že ostatní země též potřebují surové vlny. 5. Bavlněné zboží. Zde platí totéž co o vlně. 6. Obilí. Zde nebylo nikdy a nemůže býti ryzího vývozu. 7. Zboží kožené. Stejně jako s vlnou.

Tím vyčerpali jsme téměř polovinu předválečného vývozu Německa a nezbývá už ani jedno zboží, které by bylo reprezentovalo celá 3% německého vývozu. V kterém zboží má Německo platit? V barvivech? — jejich celková cena r. 1913 byla 10 mil. £. V hračkách? Potáši? — vývoz z r. 1913 činil 3 mil. £. A i kdyby bylo možno jmenovati takové zboží, na kterém trhu mělo by se

prodati? — mějme na paměti, že nejde tu o zboží prodávané ročně za desítky, nýbrž za sta milionů.

Na straně dovozu spíše se dá něčeho dosáhnouti. Snížením životní míry možno jistou měrou obmeziti výdaje za dovážené zboží. Ale jak jsme již viděli, mnoho velikých položek nesnese redukce, aniž by to nepůsobilo zpět na výši vývozu.

Jdeme se svým odhadem tak vysoko, pokud jen můžeme, aniž bychom se stali bláhovými, a předpokládejme, že po nějakém čase bude Německo s to, přes redukci svých zdrojů, svých výhod, svých trhů a své výrobní síly, aby zvýšilo svůj vývoz a snížilo svůj dovoz tak, aby zlepšilo svoji obchodní bilanci o 100 mil. £ ročně v předválečných cenách. Tohoto zlepšení nutno v první řadě použítí k vyrovnání nyní nepříznivé obchodní bilance, která v pěti letech před válkou činila průměrně 74 mil. £; ale budeme předpokládati, že po tomto vyrovnání zbude Německu příznivá obchodní bilance s 50 mil. £ ročně. Zdvojnásobíme tuto cifru vzhledem k stoupnutí předválečných cen, dostaneme číslici 100 mil. £. Maje na mysli politické, sociální a lidské faktory stejně jako činitele ryze hospodářské pochybuji, zdali by bylo lze, aby Německo platilo tuto sumu ročně po 30 let; avšak nebylo by bláhovým tvrditi neb doufati, že bude moci platit?

Tato číslice representuje při 5%ním zúročení a 1%ním úmora jistinu mající dnes cenu ca 1700 mil. £.

Přicházím takto k svému konečnému závěru, že vezmou-li se v úvahu všechny způsoby placení — statky ihned převoditelné, jmění postoupené i roční tribut — jsou 2 miliardy liber šterlinků bezpečně maximální číslicí, vyjadřující platební způsobilost Německa* (str. 184—187).*) Jediné možné zvýšení, ale pouze o 250 mil. £ nynější hodnoty, vidí spisovatel v hromadné importaci německých dělníků do zpustošených krajů francouzských a belgických.

Všecky ostatní odhady (smlouva versailská žádá úhrnem ca 8 miliard liber) považuje za fantastické a přičítá možnost, že vůbec takové odhady byly vysloveny, ohromným výdajům válečným, stoupnutí cen, znehodnocení měny, jež činí jednotku hodnoty naprosto nestálou a způsobilo, že »jsme ztratili všecken smysl pro číslo a velikost ve věcech finančních. To, co jsme považovali za nejzazší meze možnosti, to bylo tak nehorázně překročeno, a ti, kdo zakládali svá očekávání na minulosti, tak často se mýlili, že prostý člověk z lidu je nyní připraven uvěřiti všemu, co se mu řekne s jakýmsi jen zdáním autority, a čím je číslice vyšší, tím ochotněji ji spolkne« (str. 192).

Spisovatel věnuje pak svoji pozornost reparační komisi, jejíž vznik vysvětluje jako nutný důsledek té okolnosti, že válečná ná-

*) Tato maximální číslice jest ciferně desetkráté vyšší než náhrada, kterou platila Francie Německu r. 1871; vezme-li se zřetel na pokles hodnoty peněz od r. 1871, jest poměr tento 4. 1.

hrada, uložená poraženým státům, nebyla stanovena určitou sumou, a že, až stanovena jednou bude, bude to cifra »převyšující nejen to, co možno zaplatiti hotově, nýbrž i vše, co možno zaplatiti vůbec«. Bylo tedy potřebí zříditi sbor, který by sestavil seznam všech nároků, určil způsob placení a schválil nutné slevy a odklady. Takovýto sbor musil býti vybaven mocí vymáhati rok co rok nejvyšší dosažitelnou sumu tím, že se mu dala dalekosáhlá práva nad vnitřním hospodářským životem nepřátelských zemí, s nimiž se má napříště zacházeti jako se státy insolventními, spravovanými věřiteli a ve prospěch věřitelů.« Spisovatel rozbírá pak ustanovení čl. 231—241 a Dodatku II. ke kapitole »o náhradě« smlouvy Versaillské, vypočítává působnost reparační komise a zdůrazňuje její moc nad berní soustavou i zákonodárnou mocí poražených států. Konstatuje, že byla tím reparační komise vybavena větší pravomocí, než bylo k jejímu účelu třeba, a připomíná projev finanční komise německé delegace mírové ve Versailles, který velice dobře ilustruje tuto instituci: »Německá demokracie je tím zničena právě ve chvíli, kdy se ji německý národ po těžkém zápase chystal znovu vybudovati — zničena právě těmi osobami, které po celou válku stále hlásaly, že chtějí nám přinést demokracii... Německo není již národem a státem, nýbrž skleslo na pouhý hospodářský organismus vydaný do rukou vnuceného správce a zbavený i té možnosti, aby ukázal ochotu splniti své závazky z vlastní vůle. Komise, jejíž stálé sídlo bude mimo Německo, bude míti v Německu pravomoc nesrovnatelně větší, než ji kdy měl sám německý císař; německý národ byl by pod tímto režimem na dlouhá desetiletí oloupen o všechna práva a byl by v daleko větší míře než kterýkoli národ v dobách absolutismu zbaven veškeré svobody jednání a jakékoli individuální aspirace ve svém hospodářském, ba i mravním pokroku.«

Spisovatel ztotožňuje se s tímto stanoviskem německé delegace a viní odpověď, kterou spojenci na tento projev dali, z neupřímnosti. Odsuzuje zvláště článek 430 versaillské smlouvy, podle něhož otázku, zda Německo svým závazkům dostalo resp. dostáti může, řešiti má nikoli Svaz národů, nýbrž reparační komise.

Na konec zmiňuje se o naivním přivítání, jehož se rakouské sekci reparační komise dostalo ve Vídni. Obyvatelé vídeňští »rozhodli se zajisté charakteristickým způsobem připnouti k ní své naděje. Finanční odbor zřejmě nemůže jim nic vzíti, neboť oni ničeho nemají; tedy musí tento sbor býti jen k tomu určen, aby jim pomohl a ulehčil. Tak myslí obyvatelé Vídně, dosud lehkomyslní ve svém neštěstí. Ale snad mají pravdu. Reparační komise přijde do velmi těsného styku s evropskými problémy a bude na svých bedrech nésti zodpovědnost úměrnou své pravomoci. A tak se může stát, že bude plniti úkol velmi rozdílný od onoho, k němuž ji její tvůrcové určili. Jsouc přičleněna k Svazu národů, orgánu to spravedlnosti a ne již pouhého zájmu, kdo ví, zda reparační komise, změníc své srdce i předmět své práce, nestane

se ještě z nástroje útisku a loupeže hospodářskou radou Evropy, jejímž účelem bude znovuprobuzení života a štěstí i v zemích nepřátelských«. Slova ta zajisté velmi názorně osvětlují orientaci spisovatele a vřelost jeho nadějí.

Mezinárodní transit, letectví a plavba.

Dr. Bedřich Linhart.

(Dokončení.)

Volná plavba na řekách mezinárodních, která dle vídeňského kongresu nemůže býti odepřena lodím žádného státu, má jistě tak velký význam, že dlužno uvažovati o otázce, může-li řeka jakási pozbyti mezinárodního rázu, jehož jednou nabyla. Dle slovního znění čl. 108 víd. akty nelze to popírat a skutečně může taková změna nastati, když státy, jimiž řeka protékala neb kterým za hranici sloužila, přestanou býti samostatnými.

Tak stalo se státům, tvořivším dříve spolkovou říši německou, dle nové ústavy z 11. srpna 1919 skládá se říše tato ze zemí (čl. 2.), zákonodárství o poměrech zahraničních, péče o styky s cizími státy jest výhradně věcí říše (čl. 6., čl. 78.). Ve věcech, o nichž náleží zemím zákonodárství, mohou země uzavírat smlouvy s cizími státy, ale smlouvy tyto vyžadují souhlasu říše, tak že nelze o samostatném rozhodování zemí mluvit. I jinak jsou výsady dříve pro jihoněmecké státy plativší zcela zrušeny (čl. 170.), kompetence říše jest v nejdůležitějších oborech zákonodárství i správy výlučnou, ve všech ostatních mají zákony říšské přednost. »Reichsrecht bricht Landrecht« (čl. 13.). Říšské zákony a říšská správa prováděna bude jednak úředníky říše, jednak úředníky zemskými, ale vláda říšská koná dohled, vysílá k tomu cíli orgány kontrolní a nařizuje odstranění závad (čl. 15.). Jedinou výsadou zemí zůstalo zastoupení jich v říšské radě (čl. 60.), která má proti zákonům přijatým od říšského sněmu právo veta s odkladným účinkem až do nového schválení zákona většinou dvoutřetinovou. Říšská rada jest tedy vlastně senátem vůči přímo volenému sněmu říšskému, kterýž usnává se volně o systému dávek říšských, jimiž vydání říše jsou samostatně uhrazována; o matrikulárních příspěvcích zemí se již nemluví. —

Německé země nejsou již státy, nejsou samostatnými subjekty práv mezinárodních, nýbrž pouze celky autonomní, jako bývaly království a země rakouské. Četné řeky a přítoky německé, jež byly dle definice vídeňského kongresu povahy mezinárodní, poněvadž dotýkaly se několika států německých, jsou nyní řekami národními a to tím spíše, když veškerá správa řek a vodních cest byla převzata říší (čl. 97.). To bude mít také vliv na posuzování rázu přítoků mezinárodních řek dle čl. 331. Vers., při čemž nutno